

Azimut

164

A peu per **Montdeví** i altres serres de Ponent

Francesc Antillach i Antònia Ortiz

Col·lecció: Azimut - 164

**A PEU PER
MONTDEVÍ
I ALTRES SERRES
DE PONENT
23 ITINERARIS**

FRANCESC ANTILLACH COMABELLA
ANTÒNIA ORTIZ PEDROSA

□■ Cossetània

ÀQUEST LLIBRE FOU MEREIXEDOR DEL
XX PREMI VÈRTEX A UN RECVLL D'ITINERARIS DE MUNTANYA,
CONVOCAT PER LA
FEDERACIÓ D'ENTITATS EXCURSIONISTES DE CATALUNYA,
AMB LA COL·LABORACIÓ DE COSSETÀNIA EDICIONS

Primera edició: març del 2022

© del text i de les fotografies:
Francesc Antillach Comabella i Antònia Ortiz Pedrosa

© d'aquesta edició:
9 Grup Editorial
Cossetània Edicions
C. de la Violeta, 6 - 43800 Valls
Tel. 977 60 25 91
cossetania@cossetania.com
www.cossetania.com

Disseny i composició: 3 x Tres

Impressió: Formes Gràfiques Valls, SA

ISBN: 978-84-1356-156-1

DL T 178-2022

No és permesa la reproducció total o parcial d'aquest llibre, ni la seva incorporació a un sistema informàtic, ni la seva transmissió en cap forma ni per cap mitjà, sigui electrònic, mecànic, per fotocòpia, per gravació o altres mètodes, sense el permís previ i per escrit dels titulars del *copyright*.

*La torre de les Conclues
sobre el pantà
de Canelles*

AGRAÏMENTS

A en Xavier Mora i Giné, descendent de Tragó de Noguera, per la seva tasca d'identificació i neteja d'antics camins, així com per l'acurat treball de recerca històrica i documental sobre el terme de Tragó.

A en Josep Prats i Gesé, fill de Tragó de Noguera, pel seu ajut en el coneixement del territori i de la toponímia tradicional dels llocs.

INTRODUCCIÓ

Presentació	6
Informació	7
Recomanacions	8
Sistema MIDE: mètode d'informació d'excursions	10
Localització dels itineraris.....	11

ELS ITINERARIS

1. Andaní – serra de Montpedró.....	16
2. Ivars de Noguera – Pinyana – Santa Anna	22
3. Serra de Montderes.....	28
4. Serra de la Guineu – tossal del Pas.....	32
5. Os de Balaguer – ermita de Cérvoles (pel camí vell o de l'Adoratori)	38
6. Tartareu – serra de Sant Miquel.....	44
7. Alberola – els Picons d'Os (pel camí vell de Sant Salvador).....	50
8. Alberola – els Picons d'Os (pel camí del pas les Egües)	54
9. Monestir de Vallverd – els Picons d'Os	58
10. Alberola – tossalet dels Ossos.....	62
11. Monestir de Vallverd – ermita de Santa Llúcia.....	68
12. Monestir de Vallverd – Tragó de Noguera – coll la Magra.....	72
13. Monestir de Vallverd – el Campell (pel camí dels Graus)	78
14. Alberola – coll la Magra (pel pas del Llop i la Feixa)	82
15. El Campell – tossalet dels Ossos (per l'obaga de Montdeví i el coll la Magra).....	88
16. Central de Canelles – la Feixa (pel pas de la Sabina)	92
17. Canelles – coll la Magra (per la Roca Foradada i les Marradetes)	98
18. Mas de Marcó – ermita de Santa Concòrdia (pel mas de Farrando).....	102
19. Masos de Millà – mas d'Anton (o d'en Fet)	106
20. Masos de Millà – congost de Fet (pel pla de les Bruixes)	110
21. Corçà – torre de les Conclues	116
22. Corçà – Sant Llorenç de la Roca o d'Ares	120
23. Ermita de la Pertusa – Sant Llorenç de la Roca o d'Ares (pel camí de Mont-rebei).....	124
Bibliografia i webgrafia.....	131

Introducció

PRESENTACIÓ

El territori que abasta aquesta guia està situat a l'extrem occidental de Catalunya. Els itineraris transcorren en la seva major part per l'Espai Natural Protegit dels Vessants de la Noguera Ribagorçana, des dels primers estreps muntanyosos, a Andaní i Ivars de Noguera, fins a la serra del Montsec. Algunes de les excursions passen per indrets on encara hi ha activitat humana, mentre que la majoria ho fan per llocs on aquesta ha desaparegut, circumstància que ha configurat un territori d'una enorme solitud, i això és un atractiu per a qui desitgi fugir d'indrets més concorreguts.

Aquest llibre ha sorgit de la voluntat d'homenatjar les persones que foren obligades a un desplaçament forçós, havent de deixar cases i terres en benefici del bé comú, i els pobles i camins que s'esvaïren i desaparegueren com a conseqüència de la construcció de dues de les grans infraestructures hidràuliques a la conca mitjana del riu Noguera Ribagorçana: el pantà de Santa Anna i el de Canelles. Aquestes obres van comportar també l'arribada de persones nouvingudes, que amb el seu treball van contribuir a forjar el paisatge que avui podem contemplar.

Altrament, al caminar per aquests territoris, les pedres en ruïna ens portaran a fer un exercici de memòria per no oblidar el passat d'aquestes terres, especialment les que pertanyien al terme de Tragó de Noguera.

Un altre motiu per haver escrit la present guia és el desig de compartir el coneixement d'aquesta zona de les comarques de Ponent, força desconeguda i interessant, amb els amants de la natura i l'excursionisme.

Creiem que la millor manera de descobrir un territori és a peu, a un ritme que permeti conèixer l'entorn físic i històric, tot gaudint i valorant

El pantà de Santa Anna i la serra de Montdeví des del cim de Montderes

la natura, així com els factors humans dels qui habiten o habitaren l'indret i que mostren la seva empremta en el paisatge.

El llibre vol ser també un portal per als qui senzillament desitgin practicar activitat física, trepitjant aquest territori amb els sentits desperts i l'atenció posada en el moment present per captar la bellesa natural que ens ofereix: la brisa que acaricia, les empremtes de la vida salvatge, el suau vol dels ocells i els seus cants, les aromes silvestres i la felicitat de respirar aire pur en un entorn privilegiat, lluny d'altres llocs més divulgats.

INFORMACIÓ

L'àrea geogràfica per on transcorren els itineraris descrits es caracteritza perquè presenta un clima mediterrani continental, amb grans oscil·lacions tèrmiques entre l'estiu i l'hivern. Per aquest motiu aconsellem emprendre les excursions durant la primavera o la tardor, amb la finalitat de fugir de l'extrema calor de l'estiu i dels curts i boirosos dies d'hivern. L'àmbit de la guia comprèn pocs nuclis de població, alguns dels quals de reduïdes dimensions i amb escassos serveis.

Els itineraris són lineals, i en ocasions passen per camins antics, alguns recentment esbrossats en un intent de recuperar-los; en altres, per pistes no gaire transitades i corriols poc fressats. En general, la senyalització és escassa, en particular al terme de Tragó de Noguera, per la qual cosa ens haurem d'orientar seguint els referents físics del paisatge i les indicacions d'aquest llibre, així com les fites de pedres que anirem trobant.

Plantegem el camí d'anada com una descoberta de la ruta, que ens permetrà fer un exercici d'orientació tradicional, amb l'ús del mapa per interpretar visualment el terreny i de la brúixola per seguir direccions i rumbos. Al mateix temps, el GPS, com a eina de seguretat complementària, ens permetrà marcar el rastre electrònic (track) des de l'inici i poder fer el retorn amb certesa, i és també necessari per conèixer en tot moment les nostres coordenades i posició. La utilització dels dos sistemes ens permetrà moure'ns amb total seguretat: en un dia boirós el GPS pot arribar a ser de gran utilitat, mentre que si ens trobem al fons d'un barranc o s'han esgotat les bateries haurem de recórrer al mapa i a la brúixola. A la tornada el camí serà conegut, fet que ens permetrà dedicar la nostra atenció a tot allò que l'entorn ens ofereix.

Les rutes descrites han estat dissenyades, en nombre i recorregut, amb la voluntat de ser suficients i adients per conèixer els llocs més representatius d'aquestes terres. En molts casos existeixen punts d'intersecció entre itineraris, fet que permet, amb una planificació prèvia i acurada, combinar-los i adaptar-los als gustos, nivell o necessitat de cada excursionista.

A la ressenya dels diferents itineraris figura una petita introducció, l'explicació de l'accés al punt d'inici de l'excursió, una fitxa tècnica amb les dades més significatives i la descripció detallada del trajecte. La fitxa tècnica ens informa dels aspectes següents: punt d'inici i d'arribada, distància d'anada, temps efectiu d'anada i desnivell acumulat positiu i negatiu, a més de la severitat del medi natural, la dificultat d'orientació i en el

desplaçament i la quantitat d'esforç necessari. Aquests darrers valors han estat mesurats segons el sistema MIDE, explicat a l'apartat corresponent.

Remarquem que els valors descrits en la fitxa tècnica fan referència només al recorregut d'anada, fet que caldrà tenir molt present a l'hora de planificar l'excursió. Especial atenció mereix el factor temps, ja que a l'horari efectiu de marxa caldrà afegir-hi els descansos, els avituallaments, les aturades per contemplar i fotografiar l'entorn, a més dels possibles imprevistos. El ritme de cada persona, com a valor subjectiu que és, també influirà a l'hora de calcular el temps.

A la descripció del trajecte es detalla el temps i la distància entre punts destacables, així com l'altura, coordenades i rumbos en determinats indrets, a més de diverses referències físiques i paisatgístiques. Es descriuen els punts d'interès que anirem trobant en el decurs dels itineraris. Sempre que ha estat possible, s'ha utilitzat la toponímia tradicional dels llocs, amb la intenció que aquests noms no es perdin per raó del temps. També s'inclou informació addicional en forma de requadres, que tracten diversos aspectes del territori. La descripció es complementa amb el mapa de l'itinerari i el perfil del recorregut, on queden assenyalats els principals punts de referència.

RECOMANACIONS

Un cop decidit l'itinerari que volem fer, és important seguir unes recomanacions bàsiques per organitzar la marxa de forma segura, per arribar a l'objectiu fixat amb la màxima satisfacció i els mínims riscos tant per a l'entorn natural i humà per on caminarem com per a l'excursionista mateix. Les activitats al medi natural ens permeten gaudir de noves sensacions, descobrir llocs i millorar la condició física, però són també font d'impacte ambiental. Una actitud de màxim respecte permetrà minimitzar aquest impacte de manera que, en la mesura que sigui possible, no deixem rastre del nostre pas.

Planificar l'excursió suposa valorar els possibles riscos, pensant que tot està relacionat i que les accions prèvies influeixen en els resultats finals. Hem de tenir en compte els riscos objectius, que provenen de l'exposició al medi, com per exemple la meteorologia, el clima i les condicions del terreny, per prendre mesures preventives. També els riscos subjectius, que depenen del mateix excursionista, com la forma física, l'equipament i el material que forma part de les mesures de protecció.

En relació a la natura:

- Endur-se les deixalles.
- No embrutar fonts ni cursos d'aigua.
- No arrencar plantes ni flors.
- Tenir sempre controlats els gossos i altres mascotes.
- Tancar portes de cledes i cabanes que trobem pel camí.
- Evitar tant com sigui possible sortir dels camins establerts.

- Si s'ha de caminar per camps de conreu, fer-ho per la vora.
- No encendre foc i evitar qualsevol risc d'incendi.
- No fer acampada lliure.
- Evitar els sorolls que puguin pertorbar el medi.

En relació a l'equipament de l'excursionista:

- Calçat flexible, lleuger, resistent i de sola adherent amb un gruix suficient per amortir les irregularitats del terreny, especialment a la zona de Montdeví.
- Mitjons per protegir els peus i mantenir-los secs.
- Vestimenta adequada a l'època de l'any i a la meteorologia, tot aplicant la teoria de les tres capes: interior o segona pell (elimina la suor), intermèdia o d'abric (aïllant tèrmica) i exterior o de protecció (impermeable i tallavent), totes amb teixits transpirables.
- Complementos: guants, barret, ulleres de sol i crema solar.
- Motxilla de mida adient, pràctica i adaptable.
- Farmaciola per resoldre problemes sanitaris lleus i puntuals. Les afeccions importants requereixen l'atenció d'un facultatiu.
- Preveure el menjar en funció de la durada de l'activitat i de l'època de l'any. Les barretes energètiques, fruits secs, galetes i similars no han de manca a l'equipament.
- Davant la manca de fonts utilitzables, cal portar aigua abundant per evitar la deshidratació.

En relació al material de l'excursionista:

- Mapa de la zona: *Noguera*, de l'Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya, i *Os de Balaguer*, de l'Editorial Piolet.
- Brúixola, altímetre i GPS per localitzar direccions, rumbos, altituds i punts UTM que es faciliten al llarg dels itineraris.
- Telèfon mòbil com a mitjà de comunicació en cas d'emergència.

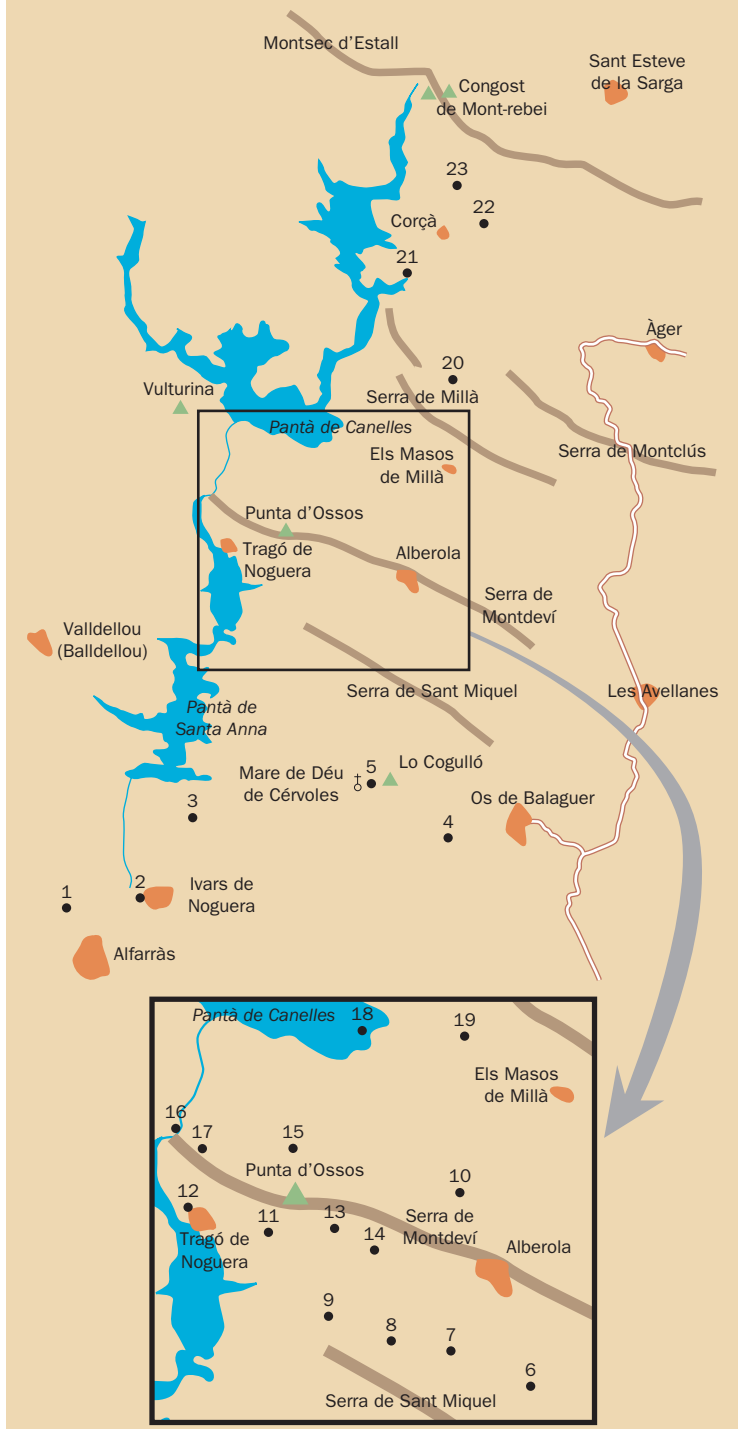
Els autors no es responsabilitzen dels possibles danys que s'esdevinguin de la utilització d'aquesta publicació. S'ha de tenir present que la millor seguretat és la pròpia manera d'actuar, tot usant el sentit comú i evitant les imprudències, que són una de les causes de l'increment de la quantitat dels rescats de muntanya.

SISTEMA MIDE: MÈTODE D'INFORMACIÓ D'EXCURSIONS

El MIDE és un sistema unificat de valoració i informació de les dificultats físiques i tècniques dels recorreguts, que permet a cada excursionista elegir l'itinerari que millor s'adapti a la seva preparació i motivació. Esdevé una eina de prevenció d'accidents, ja que, a major informació, major seguretat.

VALORACIÓ	
MEDI Severitat del medi natural	1. El medi no està exempt de riscos. 2. Hi ha més d'un factor de risc. 3. Hi ha alguns factors de risc. 4. Hi ha bastants factors de risc. 5. Hi ha molts factors de risc
ITINERARI Orientació a l'itinerari	1. Camins i cruïlles ben definits 2. Corriols o senyalitzacions que indiquen la continuïtat. 3. Exigeix la identificació precisa d'accidents geogràfics i de punts cardinals. 4. Exigeix orientació i navegació fora del traçat. 5. La navegació és interrompuda per obstacles que s'han de vorejar.
DESPLAÇAMENT Dificultat en el desplaçament	1. Marxa per superfície llisa. 2. Marxa per camins de ferradura. 3. Marxa per senders escalonats o terrenys irregulars. 4. Es fa necessari l'ús de les mans o saltar per mantenir l'equilibri. 5. Requereix l'ús de les mans i equipament per la progressió.
ESFORÇ Quantitat d'esforç necessari	1. Fins a 1 hora de marxa efectiva. 2. Entre 1 i 3 hores de marxa efectiva. 3. Entre 3 i 6 hores de marxa efectiva. 4. Entre 6 i 10 hores de marxa efectiva. 5. Més de 10 hores de marxa efectiva.
INFORMACIÓ	
Punt d'inici i punt d'arribada, distància d'anada, temps efectiu d'anada i desnivell acumulat positiu i negatiu.	

LOCALITZACIÓ DELS ITINERARIS

Itinerari	Distància d'anada (en km)	Temps efectiu d'anada	Desnivell acumulat (en m)	VALORACIÓ MIDE			
				Medi	Itinerari	Desplaç. Esforç	
1. Andaní – serra de Montpedró	7,4	2 h	+500 / -70	1	3	3	2
2. Ivars de Noguera – Pinyana – Santa Anna	6,5	1 h 35'	+195 / -100	3	3	3	2
3. Serra de Montderes	2,4	1 h	+320 / -20	1	3	3	1
4. Serra de la Guineu – tossal del Pas	6,3	2 h 10'	+510 / -75	3	4	3	2
5. Os de Balaguer – ermita de Cérvoles (pel camí vell o de l'Adoratori)	8,2	2 h	+500 / -140	1	3	3	2
6. Tàrrareu – serra de Sant Miquel	4,5	1 h 15'	+370 / -85	1	3	3	2
7. Alberola – els Picons d'Os (pel camí vell de Sant Salvador)	4,7	1 h 15'	+400 / -130	1	3	3	2
8. Alberola – els Picons d'Os (pel camí del pas les Egües)	4,1	1 h 15'	+350 / -80	1	3	3	2
9. Monestir de Vallverd – els Picons d'Os	5,6	2 h	+565 / -20	1	3	3	2
10. Alberola – tossalet dels Ossos	6,5	2 h	+440 / -95	1	3	3	2
11. Monestir de Vallverd – ermita de Santa Llúcia	2,7	55'	+260 / -15	1	3	3	1

12. Monestir de Vallverd – Tragó de Noguera – coll la Magra	5,8	2 h	+500 / -95	3	3	4	2
13. Monestir de Vallverd – el Campell (pel camí dels Graus)	5,5	1 h 40'	+445 / -25	1	3	3	2
14. Alberola – coll la Magra (pel pas del Llop i la Feixa)	7,2	2 h 15'	+450 / -310	3	4	3	2
15. El Campell – tossalet dels Ossos (per l'obaga de Montdeví i el coll la Magra)	4,6	1 h 30'	+345 / -150	1	3	3	2
16. Central de Canelles – la Feixa (pel pas de la Sabina)	4,7	2 h	+490 / -225	3	3	4	2
17. Canelles – coll la Magra (per la Roca Foradada i les Marraderes)	4,2	1 h 30'	+405 / -100	2	3	3	2
18. Mas de Marcó – ermita de Santa Concòrdia (pel mas de Farrando)	5,4	1 h 25'	+60 / -390	1	3	3	2
19. Masos de Millà – mas d'Anton (o d'en Fet)	2,6	40'	+25 / -160	1	3	3	1
20. Masos de Millà – congost de Fet (pel pla de les Bruixes)	6,5	1 h 50'	+300 / -175	2	4	3	2
21. Corçà – torre de les Conclues	4,2	1 h 10'	+230 / -225	2	2	3	2
22. Corçà – Sant Llorenç de la Roca o d'Ares	4,0	1 h 25'	+465 / -90	2	3	3	2
23. Ermita de la Pertusa – Sant Llorenç de la Roca o d'Ares (pel camí de Mont-rebei)	7,1	2 h 10'	+605 / -215	2	3	3	2

Ermita de la Mare de Déu de la Pertusa